

ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ
Кафедра публічного управління та адміністрування

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: *«Зміцнення фінансової безпеки України як пріоритетний
напрямок публічного управління»*

Виконав: студент 4 курсу за спеціальністю
281 Публічне управління та адміністрування
денної форми навчання
Едуард ПАУКОВ

Керівник: кандидат наук з державного
управління
Руслан ЧЕРКАССЬКИЙ

Рецензент: _____

Хмельницький – 2023 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТНОГО НАПРЯМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	7
1.1. Зміст фінансової безпеки як складової національної безпеки	7
1.2. Зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки.....	17
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	20
2.1. Особливості публічного управління фінансовою безпекою як чинника забезпечення національної безпеки	20
2.2 Інструменти публічної політики зміцнення фінансової безпеки	26
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТНОГО НАПРЯМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ.....	32
3.1. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України	32
3.2. Дотримання фінансової безпеки держави в умовах асиметричності структури державного боргу та фінансових ризиків.....	39
ВИСНОВОК.....	43
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	45

АНОТАЦІЯ

Пауков Е. – Зміцнення фінансової безпеки України як пріоритетний напрям публічного управління.

Бакалаврська робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Основна увага у бакалаврській роботі приділена зміцненню фінансової безпеки України як пріоритетного напрямку публічного управління.

У першому розділі бакалаврської роботи основну увагу приділено визначенню змісту фінансової безпеки як складової національної безпеки та основним інституційним аспектам її забезпечення. Також тут досліджено зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки.

У другому розділі автором систематизовано особливості публічного управління фінансовою безпекою як чинника забезпечення національної безпеки. Поряд з цим, окрему увагу приділено визначенню інструментів публічної політики зміцнення фінансової безпеки.

Третій розділ, зі свого боку, містить запропоновані автором основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України. Також зацентровано увагу на необхідності дотримання фінансової безпеки держави в умовах асиметричності структури державного боргу та фінансових ризиків.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, національна безпека, публічне управління, державна політика, інструменти, пріоритети.

ABSTRACT

E. Paukov – Strengthening the financial security of Ukraine as a priority area of public administration.

Bachelor's work for a bachelor's degree in 281 Public Administration.

The main focus of the bachelor's work is on strengthening the financial security of Ukraine as a priority area of public administration.

In the first chapter of the bachelor thesis, the main attention is paid to defining the content of financial security as a component of national security and the main institutional aspects of its provision. The foreign experience of ensuring financial security is also studied here.

In the second chapter, the author systematizes the peculiarities of public management of financial security as a factor in ensuring national security. Along with this, special attention is paid to the definition of public policy tools for strengthening financial security.

The third section, for its part, contains the author's proposed main priorities for strengthening Ukraine's financial security. Attention is also focused on the need to observe the financial security of the state in the conditions of asymmetric structure of the state debt and financial risks.

Keywords: security, financial security, national security, public administration, public policy, tools, priorities.

ВСТУП

Актуальність теми. Зв'язок економіки України зі світовою економікою, її експортна орієнтація та від'ємний платіжний баланс створюють значні небезпеки для вітчизняної фінансової сфери, наслідки реалізації яких були яскраво продемонстровані під час світової фінансової кризи 2008 року, що і спричинило надзвичайно важкий стан для економіки країни в цілому. Сьогодні перед Україною постає нагальне завдання створення адекватної сучасним вимогам системи попередження про наближення стану фінансової небезпеки, розроблення системи заходів, спрямованих на забезпечення фінансової безпеки держави, зокрема – в кризових умовах. Проблематика фінансової безпеки держави в тій чи іншій мірі була предметом дослідження таких учених, як Л.В. Шевченко, М.А. Коваленко, О.В. Прокопенко, І.М. Комарницький, Н.Й. Реверчук, В.І. Соловійов, М.М. Єрмошенко, О.І. Барановський, А.Б.Миколайчук, О. Савицька, Б.Ю. Кишакевич, Н.В.Наконечна тощо. Однак до сьогодні на науковому і практичному рівнях не повною мірою досліджено сутнісну природу та складові фінансової безпеки, сукупність показників, що характеризують її рівень. Не сформована система заходів щодо зміцнення фінансової безпеки України в сучасних умовах.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних аспектів та практичних пропозицій щодо удосконалення стратегічного управління стійким розвитком міста.

У відповідності до мети були поставлені та послідовно вирішувались такі **основні завдання:**

- визначення змісту фінансової безпеки як складової національної безпеки;
- систематизувати зарубіжний досвід забезпечення фінансової безпеки;
- узагальнити особливості публічного управління фінансовою безпекою як чинника забезпечення національної безпеки;
- дослідити інструменти публічної політики зміцнення фінансової безпеки;

- ідентифікувати основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України;
- описати основні завдання дотримання фінансової безпеки держави в умовах асиметричності структури державного боргу та фінансових ризиків.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, пов'язані зі зміцненням фінансової безпеки України як пріоритетний напрям публічного управління.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні аспекти зміцнення фінансової безпеки України як пріоритетний напрям публічного управління.

Методи дослідження. У бакалаврській роботі були використані як загальнонаукові, так і специфічні методи дослідження. А саме: статистичний аналіз, узагальнення, систематизації, спостереження, графічний та табличний.

Практичне значення бакалаврської роботи полягає в можливості використання окремих узагальнень, висновків та пропозицій автора у практичній діяльності органів публічного управління.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТНОГО НАПРЯМУ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

1.1. Зміст фінансової безпеки як складової національної безпеки

Актуальність дослідження фінансової безпеки держави пов'язана з економічними проблемами України на сучасному етапі розвитку: зростанням зовнішнього та внутрішнього боргу країни, зростанням рівня інфляції та рівня монетизації, зростанням розмір зобов'язань суб'єктів господарювання тощо . Забезпечення економічної та фінансової безпеки країни неможливе без формування підходів до оцінки їх стану. Найбільш поширеним в українській практиці на сьогодні є індикативний підхід, який має багато переваг, але не дозволяє комплексно проаналізувати та оцінити таке складне явище, як національний феномен.

У зв'язку зі стрімкою зміною кон'юнктури світових фінансових ринків та взаємопов'язаною системою економічних зв'язків у структурі світової економіки стан вітчизняного фінансового сектору стає дедалі складніше контролювати в умовах нестабільної внутрішньої та зовнішньої навколишнє середовище. У такій ситуації необхідна комплексна превентивна оцінка зовнішніх і внутрішніх чинників, які прямо чи опосередковано впливають на фінансовий сектор країни [31].

Одним із основних факторів незалежності суверенної держави в сучасних економічних умовах є стан її фінансової безпеки. Елементами системи фінансової безпеки України, що потребують державного регулювання, є:

– банківська безпека, яка полягає в регулюванні, контролі та моніторингу банківської діяльності з метою забезпечення економічної безпеки банківської системи;

- безпека небанківського фінансового сектору, тобто фондового та страхового ринків, що забезпечує вдосконалення відносин у сфері надання фінансових послуг та регулювання діяльності професійних учасників фінансового ринку;

- боргова безпека - забезпечується шляхом визначення та регулювання рівня внутрішнього і зовнішнього боргу з урахуванням витрат на його обслуговування та ефективності використання внутрішніх і зовнішніх позик, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовим система;

- бюджетна безпека - регулювання державою рівня платоспроможності та фінансової стійкості державних фінансів у таких межах, які дозволяють органам державної влади найбільш ефективно виконувати покладені на них функції;

- валютна безпека - потребує моніторингу та контролю валютних курсів з метою забезпечення довіри населення до національної валюти, що забезпечить її стабільність на валютному ринку та створить оптимальні умови для поступального розвитку вітчизняної економіки, залучення іноземних інвестицій в країну та інтеграція України у світову економічну систему та максимально захистить від шоків на міжнародних валютних ринках;

- грошово-кредитне забезпечення – потребує регулювання стану грошово-кредитної системи країни та ін. [22].

Складові фінансової безпеки відображено на рис. 1.1.

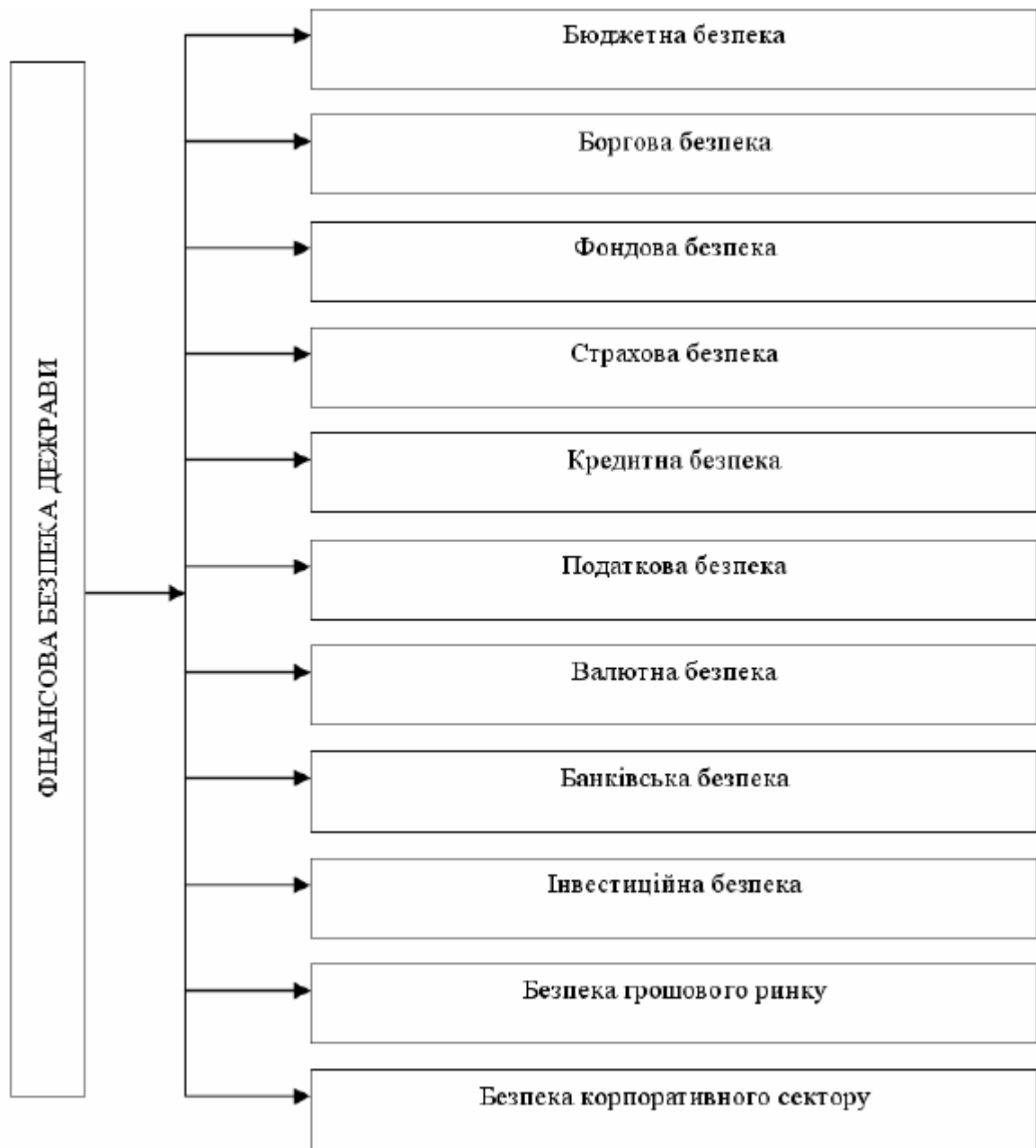

Рисунок 1.1. - Складові фінансової безпеки держави
Джерело: [20].

За М. Єрмощенком, фінансова безпека – це стан фінансово-кредитної сфери, що характеризується збалансованістю та якістю системної сукупності інструментів, технологій і фінансових послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних факторів (загроз), здатністю цього сферу гарантування захисту національних фінансових інтересів, достатності фінансових ресурсів для

всіх суб'єктів господарювання та населення в цілому, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи та соціальний розвиток [14].

О. Барановський вважає, що фінансова безпека є важливим елементом економічної безпеки держави, яка ґрунтується на незалежності, ефективності та конкурентоспроможності фінансово-кредитної сфери України, що відображається в системі критеріїв та показників її стану, яка характеризується збалансованістю фінансів, достатньою ліквідністю активів і наявністю необхідних запасів грошових коштів і золота, ступенем захищеності фінансових інтересів на всіх рівнях фінансових відносин, станом фінансових потоків в економіці, який характеризується збалансованістю, а також наявністю перевірених механізмів регуляції та саморегуляції [3].

Можна погодитися з позицією А. Миколайчука, який визначає фінансову безпеку держави як сукупність соціально-економічних і правових відносин, що забезпечують такий фінансовий стан, який виявляє стійкість до зовнішніх загроз і ризиків при раціональному використанні її фінансових ресурсів [23].

Як слушно зауважує з цього приводу О. Савицька, фінансова безпека є складною, багаторівневою системою, яка складається з низки підсистем, кожна з яких має свою структуру та характер розвитку. Система фінансової безпеки держави включає бюджетну, валютну, касову, кредитну, страхову ринкову та біржову безпеку.

До державних установ, які виконують функції нагляду та регулювання діяльності на фінансових ринках, а отже, можуть вважатись суб'єктами регулювання фінансової безпеки на макрорівні, та економічної безпеки фінансових установ на мікрорівні, належать:

- Кабінет Міністрів України;
- Рада національної безпеки і оборони України;
- Рахункова палата України;
- Національний банк України;

– Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг;

– Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

– Державна фіскальна служба України;

– Державна казначейська служба України;

– Фонд державного майна України;

– Антимонопольний комітет України;

– Державна служба фінансового моніторингу України;

– інші державні установи.

На стан саме фінансової безпеки держави та економічної безпеки професійних учасників фінансової системи найбільший вплив мають такі структури, як Рада Національної безпеки і оборони України, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України та Національний банк України. Інші державні органи можуть частково виконувати функції регулювання безпеки фінансового ринку та фінансової системи в цілому (Міністерство фінансів України, Антимонопольний комітет України, Державна служба фінансового моніторингу України).

Забезпечення безпечного рівня функціонування фінансово-кредитної сфери можливе лише за умови розробки та реалізації стабільної стратегії розвитку всіх сегментів внутрішнього фінансового ринку, ведення ефективної грошово-кредитної, валютно-бюджетної діяльності, боргового та інвестиційну політику, здійснення конкретних заходів з метою уникнення небезпек, пов'язаних з грошовим обігом, валютним ринком, бюджетною системою, державними позиками, покращенням інвестиційного клімату в Україні. Стратегія фінансової безпеки має бути спрямована на розробку та послідовну реалізацію заходів, спрямованих на закріплення та розвиток позитивних процесів та подолання

негативних тенденцій у сфері фінансових відносин. Водночас необхідно визначити прямі цілі цієї стратегії та механізм їх реалізації [30].

1.2. Зарубіжний досвід забезпечення валютної безпеки як пріоритетного напрямку публічного управління

Жодна країна, якою б економічно розвиненою вона не була, жодним чином не захищена від агресивних дій іншої країни чи складової її економіки. Тому одним із головних завдань держави є забезпечення власної економічної безпеки.

Характерною рисою політики розвинутих країн є розробка документів стратегічного планування з метою посилення безпеки підприємств і країни в цілому. При цьому суб'єкти господарювання виконують важливу місію в економічній і соціальній діяльності країни, і рівень їх безпеки безпосередньо залежить від впливу факторів зовнішнього середовища. Розуміючи важливість результатів діяльності підприємств і рівень їх фінансової безпеки, більшість економічно розвинутих країн світу за останні роки скасували більшість адміністративних і законодавчих обмежень і створили сприятливі фінансово-економічні умови для діяльності, запровадили низку податкових пільг [39].

Тому, враховуючи міжнародний досвід, доцільно проаналізувати особливості забезпечення економічної безпеки підприємств на макро- та макрорівнях у найбільш економічно розвинених країнах (табл. 1.2).

Таблиця 1.2. - Особливості забезпечення фінансової безпеки підприємств у розвинених країнах

Країна	Основні заходи фінансової безпеки підприємств	
	На макрорівні	На мікрорівні
Німеччина	Чинне законодавство щодо збереження та нерозголошення комерційної таємниці ставить в обов'язок кожної особи, якій вона стала відомою в силу її службового становища чи трудових відносин; населення повинно інформувати	Контрольно-розвідувальні підрозділи, які у взаємодії з приватними охоронно-детективними агентствами виконують функції безпеки як щодо фірми, так і щодо її керівництва й окремих працівників і клієнтів; приватні агентства допомагають в отриманні оперативно-значущої

	відповідні органи про правопорушення	інформації на загальнодержавному рівні
Франція	Діють десятки правових актів, які детально регулюють статус суб'єктів інформаційної діяльності, режим інформаційного обміну і підключення до загальних інформаційних систем, автоматизованих банків даних; систематичне виявлення актів промислового шпигунства відносно компаній – іноземних конкурентів французьких фірм	Власники промислово-торгівельних та фінансово-кредитних установ формують системи безпеки через створення власних або залучення підприємницьких детективно-охоронних агентств; працівники служб безпеки проводять моніторинг міри ризику інформаційної діяльності; розробляють способи протидії та мінімізації широкого спектру загроз і небезпек французькому бізнесу
Японія	Об'єднання Торгово-промислової палати та асоціації корпоративних керівників у формуванні економічної безпеки бізнесу; держава враховує інтереси бізнесу і намагається передбачити ймовірні відповідні заходи урядів-конкурентів і реакцію як своїх, так і закордонних ТНК на певні кроки; економічна розвідка заснована на ефективному розподілі ролей між великим числом організацій, орієнтованих на експорт; підтримка державними органами узгоджених дій між усіма суб'єктами ринку	Відсутність законів, які передбачають відповідальність за розголошення комерційної таємниці, що пов'язано з вихованням у співробітників почуття патерналізму, коли вони вважають себе членами однієї сім'ї; на департаменти кадрів покладається контроль за неухильним дотриманням режиму секретності; забороняють передавати стороннім особам відомості, що містять комерційну таємницю; укладати угоди, які можуть підірвати довіру до компанії з боку клієнтів; влаштовуватися без дозволу керівництва на роботу за сумісництвом
США	Широкомасштабна система державної підтримки безпеки бізнесу; держава забезпечує захист секретної інформації на базі жорстких стандартів, вимог і процедур по захисту цінної науково-технічної, технологічної та комерційної інформації приватного сектора; мікроекономічна розвідка ведеться державними службами в інтересах американських корпорацій і в їх боротьбі з іноземними конкурентами; користуючись можливостями спецслужб, корпорації отримують високі конкурентні переваги	Найбільшим попитом користуються програми профілактики і боротьби з економічними злочинами у взаємодії правоохоронних органів країни з державними та приватними установами охоронних і детективних бюро; характерною особливістю американського бізнесу є тенденція безконфліктного вирішення проблем у сфері економічної безпеки; конфіденційна інформація розбивається на блоки, кожному блоку присвоюється свій код, а для кожного співробітника розробляється картка-припис із переліком тих кодів

Примітка: систематизовано автором.

Таким чином, підприємства в силу власних національних, релігійних і культурних умов мають свої специфічні шляхи досягнення економічної безпеки підприємства. Спільним для них є те, що вони діють на основі постулатів: наукове знання — ключ до майбутнього; технології є рушійною силою розвитку фінансової безпеки підприємств; обов'язок керівників компаній - сприяти розвитку технологій і науки.

У багатьох країнах основний акцент робиться на розробку теоретичних і практичних основ підвищення фінансової безпеки підприємства та формування основ сприятливого бізнес-середовища. Найбільших результатів у цьому плані досягли компанії зі США, Японії та Німеччини [5].

Вивчивши кращий світовий досвід розвинених країн світу з організації фінансової безпеки підприємств, можна зробити висновок, що найбільш ефективними інструментами забезпечення фінансової безпеки підприємств є вдосконалення нормативно-правової бази, впровадження постійних заходів щодо запобігання загрозам, реалізація політики ефективного використання персоналу, використання інновацій у всіх сферах діяльності підприємства.

Зразком для створення такої системи в Україні можуть слугувати системи інформаційної безпеки розвинених країн. Крім того, все більшої актуальності набуває побудова системи безпеки та вдосконалення законодавства у сфері інформаційної безпеки. Ця проблема особливо актуальна для суспільства, яке все активніше бере участь у процесах комп'ютеризації, в системах і мережах Інтернет як користувач, так і як активний учасник обміну інформацією.

Важливим елементом правової охорони підприємницької діяльності є створення правової бази для захисту комерційної таємниці та іншої конфіденційної інформації комерційного значення. У більшості економічно розвинених країн законодавство, що регулює правовий режим комерційної таємниці та встановлює відповідальність за її неправомірне використання, є достатньо розвиненим регуляторним органом, який створюється як на основі

національних правових традицій, так і відповідно до сучасних стандартів міжнародної торгівлі [21].

Вивчення досвіду управління фінансами в розвинутих країнах світу доводить загальноновизнаний факт, що технічна революція є одним із факторів стабільного розвитку цих країн. В умовах глобальної конкуренції інноваційний фактор визначає парадигму економічного розвитку та сутність поняття економічної безпеки. Фінансова безпека – це сукупність умов, за яких зберігається здатність генерувати інноваційні зміни в економіці з метою забезпечення та захисту стабільного фінансового розвитку та протидії зовнішнім фінансовим загрозам.

Якісне зростання економіки забезпечується: серйозними структурними змінами та утвердженням моделі інтенсивного економічного зростання з послідовним збільшенням частки наукомістких виробництв, оновленням виробничої бази за рахунок використання ресурсів та енергозбереження. технологій, розвиток електроніки та її впровадження в усі виробничі та невиробничі процеси (електрифікація та комп'ютеризація економіки), революційні зміни в системах зв'язку та перехід до моделі інформаційного суспільства [37].

У розвинутих країнах сучасні технології виробництва будь-якої продукції, в тому числі й будівельної, змінили свою суть: стало вигідніше збільшувати обсяги виробництва, обсяги виробництва та невиробничих послуг, революційно зросла продуктивність праці, зросли вимоги до кваліфікації працівників. просування по службі. Що стосується перспектив фінансового розвитку, то опосередкованою вигодою від інноваційної діяльності є створення робочих місць у нових галузях (підприємствах) у результаті комерціалізації технологій (створення комерційного продукту) та отримання значної кількості патентів. представниками традиційних виробничих галузей, на відміну від

високотехнологічної авіації, комп'ютерних та офісних технологій, зв'язку, фармацевтичної промисловості).

Одним із пріоритетних напрямів діяльності іноземних спецслужб стала фінансова розвідка, під якою розуміється всебічна підтримка спеціальними силами та засобами зовнішньоекономічного курсу держави та комерційної діяльності приватноправових кіл. Одночасно з проведенням фінансової розвідки спецслужби проводять заходи, спрямовані на протидію аналогічній діяльності інших іноземних держав, зокрема спрямованій проти приватного бізнесу [35, С.12-14].

Такий збіг інтересів держави та приватного сектору створює сприятливі умови для активного використання спеціальними службами служби безпеки підприємств, приватних детективів та агентів охорони для вирішення конкретних завдань (рис. 1.1).

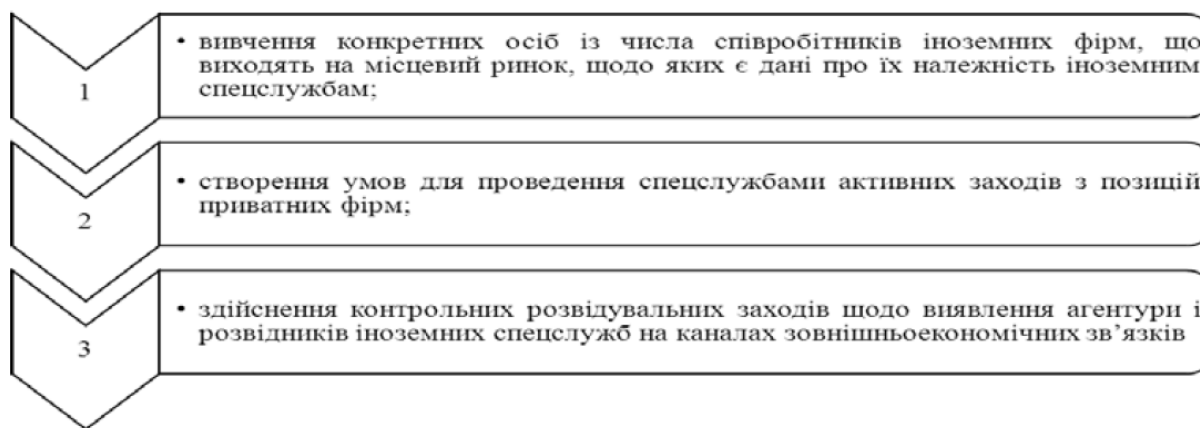

Рисунок 1.1. - Завдання служб корпоративної безпеки

Джерело: [26].

Для цього, наприклад, у навчальних закладах, що готують спеціалістів для служб безпеки банків, компаній і підприємств, у разі участі у зовнішньоекономічних організаціях слухачі повинні ознайомитися зі специфікою діяльності відповідних спецслужб. . і навчає методам ідентифікації їхніх агентів.

Держави прагнуть захистити цінну наукову, технічну та іншу інформацію від іноземних конкурентів і регулюють форми та методи захисту цінної інформації приватного сектора. Водночас слід зазначити, що у сфері інформаційної безпеки інтереси бізнесу та держави, як і в інших сферах, збігаються. Як державні, так і приватні структури, служби та організації доповнюють одна одну з метою захисту національних інтересів, зміцнення геополітичного становища та авторитету держави, підвищення якості життя населення [38].

Важливим і вирішальним фактором підвищення фінансової безпеки підприємства є реалізація кадрової політики у сфері захисту комерційної таємниці. Високо цінується вміння правильно керувати співробітниками, підбирати кваліфікований персонал і забезпечувати захист інформації. Важливий психологічний аспект. Служби економічної безпеки повинні ретельно дослідити його характер, оточення, минуле, родину. Крім простого анкетування, проводиться ряд тестів на профпридатність, визначаються позитивні і негативні риси характеру, іноді навіть проводиться графологічна експертиза. Таким чином практично виключається можливість вступу до служби економічної безпеки людей, непридатних до даної професії [5].

Величезний вплив на працівника має матеріальне забезпечення. Якщо ваші співробітники добре оплачуються, у вас менше шансів вкрати цінну інформацію у ваших конкурентів. Важливим аспектом є моральний вплив на працівників.

Держава також має активізувати створення незалежних медіа, які захищають власну репутацію та надають достовірну інформацію, що дозволить компаніям уникнути багатьох проблем та забезпечити належний рівень власної фінансової безпеки [36].

З метою підвищення ефективності фінансової безпеки підприємств державі доцільно заохочувати розвиток та підтримку співпраці державних правоохоронних органів із приватними охоронними структурами та розглядати

їх як партнерів у боротьбі з економічною злочинністю. Створення їх бази штатних підрозділів разом із заміщенням окремих посад з активного резерву відповідних правоохоронних органів засобами зв'язку забезпечить належний рівень захисту інформації в спільних операціях.

Враховуючи, що служби фінансової безпеки підприємств укомплектовані переважно пенсіонерами або працівниками спецслужб і правоохоронних органів, де вони працювали в запасі, держава зобов'язана забезпечити їх подальшу роботу. Полегшіть процес адаптації до нових умов, дайте їм відчуття, що відомство, якому вірою і правдою служать багато років, є запорукою того, що його кращі працівники завжди будуть носіями національних інтересів. Таку політику проводять державні органи індустріально розвинутих країн, де ветерани спецслужб перебувають під їх опікою, де створені найсприятливіші умови для їх об'єднання та залишаються на службі інтересам держави [3].

З метою створення сприятливих умов для розвитку структур безпеки бізнесу та ефективних механізмів взаємодії з ними органів державної влади та управління доцільно стимулювати процес формування недержавної системи безпеки в законодавчому органі. рівень. Правильна та найбільш повна реалізація практики розробки законодавчої бази, що регулює відносини у сфері безпеки підприємницької діяльності, вимагає обов'язкової участі в цьому процесі підприємницьких послуг як основного замовника даного виду діяльності на ринку товарів і послуг.

Аналіз підходів до економічної безпеки держави в країнах Європейського Союзу переконливо показує, що рівень безпеки залежить від багатьох факторів. Щоб не опинитись у ситуації держави без самостійного економічного майбутнього, Україна має цілеспрямовано працювати над подоланням економічної кризи, протидією реальним загрозам та боротьбі з корупцією та кримінальними елементами в економіці. У цьому контексті дуже важливим є не лише розуміння сутності економічної безпеки на всіх рівнях (міжнародному,

національному, регіональному, особистому), а й конкретні дії керівних структур щодо наближення рівня економічної безпеки України до європейського. один. один. рівень [12, С.55-60].

Безумовно, адаптація будь-якого зарубіжного досвіду до умов, що склалися в Україні, займає тривалий час і є не копіюванням усієї нормативно-правової системи, а лише поступовим впровадженням окремих елементів, засобів, методів і програм. Доцільно запозичити досвід інших країн, виходячи зі схожості завдань, цілей і пріоритетів національних стратегій. Необхідно враховувати рівень економічного розвитку, розвиток інститутів управління безпекою, забезпечення та контролю, використовуючи системний підхід та бенчмаркінг.

Моделі, які можна запропонувати на основі результатів вивчення досвіду країн ЄС, є не лише теоретичними, а в деяких випадках можуть бути практично ефективними в Україні. Використання досвіду країн ЄС в умовах трансформації світової економічної системи сьогодні є найважливішим питанням співпраці в системі Україна-ЄС. На основі досвіду європейських країн, зокрема нових членів Європейського Союзу, в Україні має бути створена нова ідеологія безпеки, основою якої є досягнення сталого економічного розвитку шляхом виконання певних завдань та отримання певних результатів на основі ефективного використання ресурсів та дотримання вимог законодавства та нормативних документів [17, С.22-26].

Звичайно, впровадження «найкращих» моделей має бути ретельно перерахованим і своєчасним. Як показує аналіз досвіду нових держав-членів ЄС, дуже важливо уникати механічного дублювання практик інших країн, що може призвести до зниження спроможності структур національної безпеки.

У результаті успішна національна фінансова безпека країн ЄС залежить від стабільності та міцності їхніх національних економік. Лише сильна економіка дає змогу ефективно захищати національні інтереси в умовах зростання глобальної конкуренції та зростання глобальних економічних диспропорцій. Тому держава

має не лише розробити концепцію національної безпеки, що базується на світовому досвіді, а й передусім реформувати внутрішню та зовнішню економічну політику з метою захисту всіх суб'єктів господарської діяльності [16].

Аналіз світового досвіду забезпечення економічної безпеки держави показує, що всі високорозвинені країни світу мають власні системи забезпечення економічної безпеки країни та механізми її зміцнення, які використовуються в державній політиці. Безумовно, адаптація зарубіжного досвіду до умов, що склалися в Україні, є досить трудомістким процесом, який полягає не в механічному копіюванні всієї нормативної системи, а лише в поступовому впровадженні окремих елементів, засобів, методів чи програм. Запозичення зарубіжного досвіду має здійснюватися з однаковими цілями та пріоритетами в національних стратегіях, з урахуванням рівня економічного та інституційного розвитку країн, із застосуванням системного підходу та бенчмаркінгу.

Отже, світовий досвід свідчить, що створення сприятливих умов для фінансової безпеки підприємств сприяє підвищенню ефективності наукової та інноваційної діяльності, що є пріоритетним завданням інноваційної політики держави в розвинутих країнах, оскільки вплив науки, техніки та інноваційна сфера на розвиток і зростання економічної системи в сучасному світі набирає обертів критичний етап. Основним змістом державного регулювання фінансової безпеки підприємств є саме координація злагодженої роботи всіх ланок господарського механізму, метою якої є виробництво конкурентоспроможної, технологічно прогресивної інноваційної продукції та підвищення добробуту населення.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

2.1. Особливості публічного управління фінансовою безпекою як чинника забезпечення національної безпеки

Фінансова безпека держави може сприяти вирішенню завдань із забезпечення національної безпеки лише за умови чітких, злагоджених дій усіх її органів, які можуть бути реалізовані лише на основі якісного правового забезпечення.

Для подолання цих протиріч, на нашу думку, необхідне прийняття закону про концепцію єдиної системи фінансової безпеки держави, спрямованої на визначення методологічних засад створення та функціонування єдиної системи фінансової безпеки держави в країні в інтересах своєї національної безпеки. Його завданням має бути забезпечення стратегічної презентації фінансової безпеки держави. Він має встановити комплексний і системний характер вирішення всіх проблем, що виникають у цій сфері.

Концепція має бути розроблена на основі структурованої методології та функціонального підходу з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду. Водночас слід мати на увазі, що у разі розробки та прийняття акта про фінансову безпеку держави, за відсутності ретельно продуманої Концепції контролю, існує надзвичайно високий ризик спотворення в бік його надмірної жорсткості або невиправданого лібералізму, що може дуже дорого коштувати національній безпеці країни [27]. На нашу думку, основні зусилля в законодавчій роботі мають бути спрямовані на створення Концепції єдиної системи фінансової безпеки держави в країні.

Питання формування єдиної системи державного фінансового забезпечення протягом кількох років є предметом наукової дискусії в

економічній та юридичній літературі. У науковому дослідженні питань формування єдиної системи фінансової безпеки держави вихідними, як нам здається, мають бути такі концептуальні положення [13].

Перше. Розмежування повноважень структур державного фінансового страхування у здійсненні контрольної-ревізійної та експертно-аналітичної діяльності.

Друге. Усуненню протиріч між структурами фінансової безпеки держави сприятиме чітке, законодавчо визначене розмежування функцій фінансової безпеки держави, що реалізується у формі внутрішнього та зовнішнього контролю в рамках єдиної системи фінансової безпеки держави.

Третє. Важливою умовою розвитку єдиної системи фінансової безпеки держави на даному етапі є підтримане науковим середовищем положення: не порушувати існуючі конституційні основи, не вносити зміни до Конституції України, пов'язані зі створенням нових державних фінансових органів безпеки, але намагаються виокремити та визначити місце і роль існуючих органів контролю в єдиній системі фінансової безпеки держави.

У методичних рішеннях слід керуватися такими міркуваннями:

— недопущення посягання повноважень і функцій одних органів контролю на компетенцію інших;

— забезпечення самостійності та незалежності фінансової безпеки держави;

— розроблено єдині принципи, які знизу пронизують роботу з державного фінансового страхування в країні;

- встановлення нормативів фінансового контролю за законністю, ефективністю та цільовим призначенням витрачання бюджетних коштів та використання державного майна його розпорядниками [19, с.363].

Ще однією актуальною проблемою для забезпечення незалежного фінансового контролю за ефективністю розпорядження бюджетними коштами на

місцях є відсутність реальних повноважень рахункових палат щодо здійснення контролю за компетентними територіальними органами виконавчої влади (Державне казначейство, податкові органи) над сплатою податків і зборів, а також зарахуванням платежів до бюджетів. Це створює багато можливостей для зловживань, завдаючи непоправної шкоди національній безпеці країни.

Безумовно, ці питання мають бути включені до Концепції створення єдиної системи фінансової безпеки держави в Україні. Саме після прийняття Концепції обласна влада буде зобов'язана законодавчо закріпити, що регіональні рахункові палати повинні мати статус самостійної юридичної особи та бути поза структурами виконавчої влади, а основні принципи їх діяльності є повною функціональною та організаційною самостійністю та відкритістю. Крім того, видається виправданим надання Рахунковим палатам України права здійснювати контрольну діяльність у територіальних органах виконавчої влади щодо повноти та своєчасності зарахування обов'язкових платежів до територіальних бюджетів.

Таким чином може бути вирішено завдання реалізації ще одного важливого принципу забезпечення національної безпеки – функціонального об'єднання всіх органів влади з урахуванням національних інтересів.

Важливо, що вся система єдиної державної фінансової безпеки в країні будується на єдиних засадах.

Кожна область повинна мати самостійний державний орган фінансової безпеки. Все це позитивно вплине як на регіональну безпеку окремих регіонів, так і на національну безпеку країни в цілому. У цьому випадку система, яку ми будемо, буде унікальною лише тому, що побудована на однакових принципах функціонування та вирішення завдань, з чітким визначенням органів контролю та розподілом функцій і повноважень кожного з них [10, с. 87].

Як зазначалося раніше, розвиток ринку на даному етапі принципово впливає як на фінансову діяльність, так і на здійснення фінансового контролю в процесі її здійснення. Змінилися цілі, завдання фінансового контролю, його зміст.

Як наслідок, за останні роки органи народно-партійного контролю були ліквідовані та створені нові органи контролю, що дозволяє говорити про зміну суб'єктного складу фінансового контролю.

У сучасних умовах Україна має зберегти свою соціальну мету, яка має бути виражена і сформульована в її економічній політиці, спрямованій на забезпечення національних інтересів, соціальної безпеки особи і суспільства. Це означає, що запроваджений в країні державний фінансовий контроль має сприяти боротьбі з шахрайством, корупцією в процесі перерозподілу власності та управління фінансовими потоками. З його реалізацією мають бути усунені гострі соціальні протиріччя та скорочена соціальна нерівність. Важливою запорукою збереження соціальної спрямованості економічної та фінансової політики держави в процесі провадження фінансової діяльності є не лише законодавче закріплення засад її реалізації, а й зміцнення системної фінансової безпеки держави [18, С 271].

На нашу думку, реалізація цих практичних заходів створить належний механізм фінансової безпеки держави в процесі реформування економіки України та захистить її від протиправної діяльності, що сприятиме зміцненню національної безпеки країни.

Як показує досвід, покладатися виключно на ефективність ринкових механізмів в економіці вкрай неправильно.

Необхідно переглянути погляди на роль держави в регулюванні ринкових відносин. Про повернення до адміністративно-директивної системи не може бути й мови, але прийняття розумних механізмів впливу держави на економіку, в тому числі на фінансову безпеку держави, у поєднанні з закономірностями розвитку ринкового суспільства дозволить нам розпочати вирішення зазначених проблем без шкоди національній безпеці України.

У сучасних умовах система фінансової безпеки держави сприяє вирішенню проблем національної безпеки. Створення такої системи дозволить не лише

раціоналізувати економічні відносини в державі, а й вирішити проблему інформаційної взаємодії правоохоронних та фінансових органів, що забезпечують економічну безпеку країни.

Відомо, що більша частина коштів досі працює в системі державних бюджетів усіх рівнів. І саме тут спостерігається найбільша кількість різноманітних порушень. На сьогодні ідентифікація загроз економічній безпеці та прогнозування їх наслідків здійснюється за допомогою фінансового моніторингу, який ґрунтується на розрахунку поточних значень показників її стану, прогнозі їх зміни та створенні інформаційно-аналітична база [4, с.287].

Оскільки бюджетний процес включає чотири різні стадії бюджетної діяльності (підготовка, розгляд та затвердження бюджету, виконання, складання звіту про виконання бюджету та його затвердження), система моніторингу має бути унікальною для кожного етапу.

Сьогодні з появою нових інформаційних технологій стало можливим повністю забезпечити відкритість бюджету. Нові локальні інформаційні технології та технології, що використовуються у глобальній мережі Інтернет, дозволяють надавати бюджетну інформацію всім зацікавленим. Системний підхід із потужним сучасним арсеналом, технологією інтеграції інформаційних ресурсів та моніторингу всіх учасників бюджетного процесу дозволяють реалізувати концепцію прозорого бюджету та контролювати бюджетні витрати та доходи кожного одержувача в режимі реального часу.

Основним предметом фінансового контролю має бути не лише звітна документація бюджету одержувача, а й інформація про всі платіжні документи, що підтверджують рух коштів, основні документи бухгалтерського обліку, операції з цінними паперами, майном тощо.

Аналіз змісту завдань фінансового контролю, їх складності, масштабності та багатоаспектності показує, що оптимізація підготовки та процедури фінансового контролю в сучасних умовах можлива лише за допомогою єдиної

електронної системи, яка має доступ до інформації про фінансово-господарська діяльність усіх органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій [11].

Досягнення поставлених цілей фінансового контролю, насамперед державного фінансового контролю, потребує реалізації конкретних завдань (напрямків), які зводяться до:

- а) перевірки дотримання всіма суб'єктами фінансово-правових відносин;
- б) перевірка правильності використання державними та місцевими установами, організаціями та підприємствами в рамках господарської відповідальності або оперативного управління грошових коштів (бюджетних коштів, кредитів банків тощо);
- в) перевірка дотримання зазначеними суб'єктами правил проведення різних фінансових операцій, розрахунків, зберігання коштів). Виявлення внутрішньовиробничих резервів, більш економне і ефективне використання матеріальних і грошових ресурсів;
- д) превентивне завдання щодо попередження та недопущення можливих порушень фінансового права та фінансової дисципліни;
- е) перевірка законності діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, які займаються фінансовою діяльністю.

Результатом реалізації конкретних завдань є досягнення законності та порядку в процесі провадження фінансової діяльності. Таким чином фінансовий контроль забезпечує зворотній зв'язок, який є необхідною умовою прийняття правильних управлінських рішень. Правильно встановлений фінансовий контроль сприяє вирішенню питання національної безпеки.

Загалом за результатами аналізу можна зробити висновки щодо особливостей державного регулювання фінансової безпеки України та економічної безпеки фінансових установ:

- відсутність нормативно-правової бази для забезпечення регулювання стану фінансової безпеки; положення існуючого правового поля спрямовані на регулювання економічної безпеки держави;
- відсутність у стратегічних документах перспективних орієнтирів забезпечення фінансової безпеки країни в контексті національної безпеки;
- наявність кількох регуляторів стану фінансової системи, які іноді дублюють свої функції та працюють непродуктивно;
- відсутність періодичного моніторингу стану фінансової безпеки України з обов'язковою оцінкою її динаміки за методиками, визнаними на державному рівні, з урахуванням оцінки рівня економічної безпеки фінансових установ;
- інформаційна таємниця регуляторів фінансового ринку та фінансової системи щодо результатів їх роботи із забезпечення фінансової безпеки держави та економічної безпеки фінансових установ;
- недостатній розвиток апарату регулювання, нагляду та контролю за фінансовою безпекою України та економічною безпекою фінансових установ.

2.2 Інструменти публічної політики зміцнення фінансової безпеки

Під публічною політикою щодо зміцнення фінансової безпеки держави, на нашу думку, слід розуміти взаємоузгоджені дії органів державної влади, спрямовані на забезпечення істотних параметрів фінансової безпеки держави, вирівнювання ризиків і загроз для функціонування національної фінансової системи. фінансової системи, стримування негативних процесів, що відбуваються у фінансовій сфері, та забезпечення конкретних завдань щодо зміцнення фінансової безпеки держави. При цьому ефектом публічної політики, спрямованої на досягнення належного рівня фінансової безпеки є:

захист національних інтересів у фінансовій сфері – характеризує стан захищеності ключових інтересів держави, регіонів, громадян та бізнес-структури

у сфері національних та міжнародних фінансів проти впливу ендогенних та екзогенних деструктивних факторів; стабільність фінансової системи – означає її стійкість до впливу зовнішніх і внутрішніх чинників та здатність забезпечувати реалізацію стратегічних і тактичних завдань розвитку держави;

фінансова незалежність і конкурентоспроможність - здатність держави проводити власну фінансову політику, повноцінно виконувати покладені на неї завдання і функції в сучасних умовах посилення фінансової глобалізації та зіткнення національних інтересів, а також визначати механізм і шляхи функціонування національної фінансової системи; здатність до розширення відтворення - забезпечення достатніх фінансових ресурсів у розпорядженні домогосподарств, підприємств, галузей, секторів економіки, регіонів і держави, необхідних для виконання покладених на них функцій і задоволення потреб, а також для досягнення їх ліквідності та балансу.

Зауважимо, що під методами державної політики зміцнення фінансової безпеки держави слід розуміти сукупність прямих і непрямих заходів, способів та інструментів впливу органів державної влади на фінансові детермінанти соціально-економічного розвитку, у т.ч. загальні правила та детальні стандарти поведінки суб'єктів господарювання та структурних підрозділів. Класично методи державної політики у фінансовій сфері за формою впливу поділяють на прямі та непрямі. З іншого боку, прямі методи державного регулювання пов'язані із запровадженням прямих заборон, примусу, квотування, поблажок, тобто прямого втручання держави в діяльність суб'єктів господарювання, а непрямі методи спрямовані на зміну відповідних ознак, але не з примусу, або заборони, але шляхом створення відповідного економіко-правового середовища (бюджетна, грошово-кредитна, інвестиційна, податкова політика тощо), запровадження стимулів та посилення мотивації необхідної поведінки суб'єктів господарювання в ринковому середовищі.

Крім того, в економічній літературі науковці виділяють додаткові методи державного регулювання: економічні, адміністративні, засновані на їх впливі на механізми фінансової діяльності; за пріоритетом застосування - первинні, вторинні; за спрямованістю дії — підсилювальні, підтримуючі; залежно від обсягу охоплення - комплексної дії, детальної дії; за функціями управління - фіскальні, захисні, регулятивні; за наймом - обмежувальні, стимулюючі; за тривалістю - короткочасні, довгострокові; за глибиною втручання - системні, оперативні; залежно від терміновості реакції - тривалий вплив, негайна дія; за способом прояву - явні, приховані; залежно від цілеспрямованості діяльності — розмір фінансової діяльності, структура фінансових операцій, посилення державного контролю [3].

Додамо, що вибір та поєднання інструментів державної політики щодо зміцнення фінансової безпеки держави залежить від рівня соціально-економічного розвитку держави та ступеня сформованості інституційних засад безпеки національної економіки. Водночас в економічно розвинених країнах світу існує переконання в необхідності обмеження як прямого, так і опосередкованого регулювання фінансових відносин з боку держави та повного дотримання принципу ринкового саморегулювання. На нашу думку, ступінь втручання органів державної влади в регулювання формування параметрів фінансової безпеки залежить від рівня розвитку ринку та соціально-економічного середовища держави. При здійсненні будь-яких інституційних перетворень у країнах з перехідною економікою провідну роль у зниженні невизначеності та ризику поведінки суб'єктів господарювання має відігравати сама держава як суб'єкт, що приймає рішення щодо інституційного забезпечення фінансової безпеки, до компетенції якого входять, зокрема, інші, створення формального регулювання відносин між суб'єктами господарювання, забезпечення чіткого тлумачення та дотримання встановлених правил.

На нашу думку, реалізація державної політики щодо зміцнення фінансової безпеки держави має відбуватися в рамках:

(1) інституційно-правового механізму – формування ефективної системи органів державного управління для здійснення регуляторного впливу на фінансові відносини, систематизації законодавство у фінансовій сфері, нівелювання деструктивного впливу суперечливих положень індивідуальних правових актів, структурування системи громадського контролю у фінансовій сфері;

(2) організаційно-економічний механізм – вироблення відповідних стимулів та фінансово-економічних мотивів відповідної поведінки суб'єктів господарювання, внаслідок чого галузь функціонує та розвивається відповідно до стратегічних пріоритетів та поточних завдань, визначених державою. а також формування відповідних організаційних структур управління та належної організації управлінських та економічних процесів;

(3) інформаційно-аналітичний механізм – розробка відповідних інформаційно-аналітичних засобів для суб'єктів господарювання різних рівнів господарювання, запровадження моніторингу рівня фінансової безпеки та її складових, прогнозування загроз і ризиків та розроблення заходів щодо їх нейтралізації;

(4) соціально-психологічний механізм – встановлення неформальних правил, звичаїв, традицій, менталітету, які ґрунтуються на закономірностях функціонування людської психіки та впливають на мотиви соціальної поведінки суб'єктів господарювання.

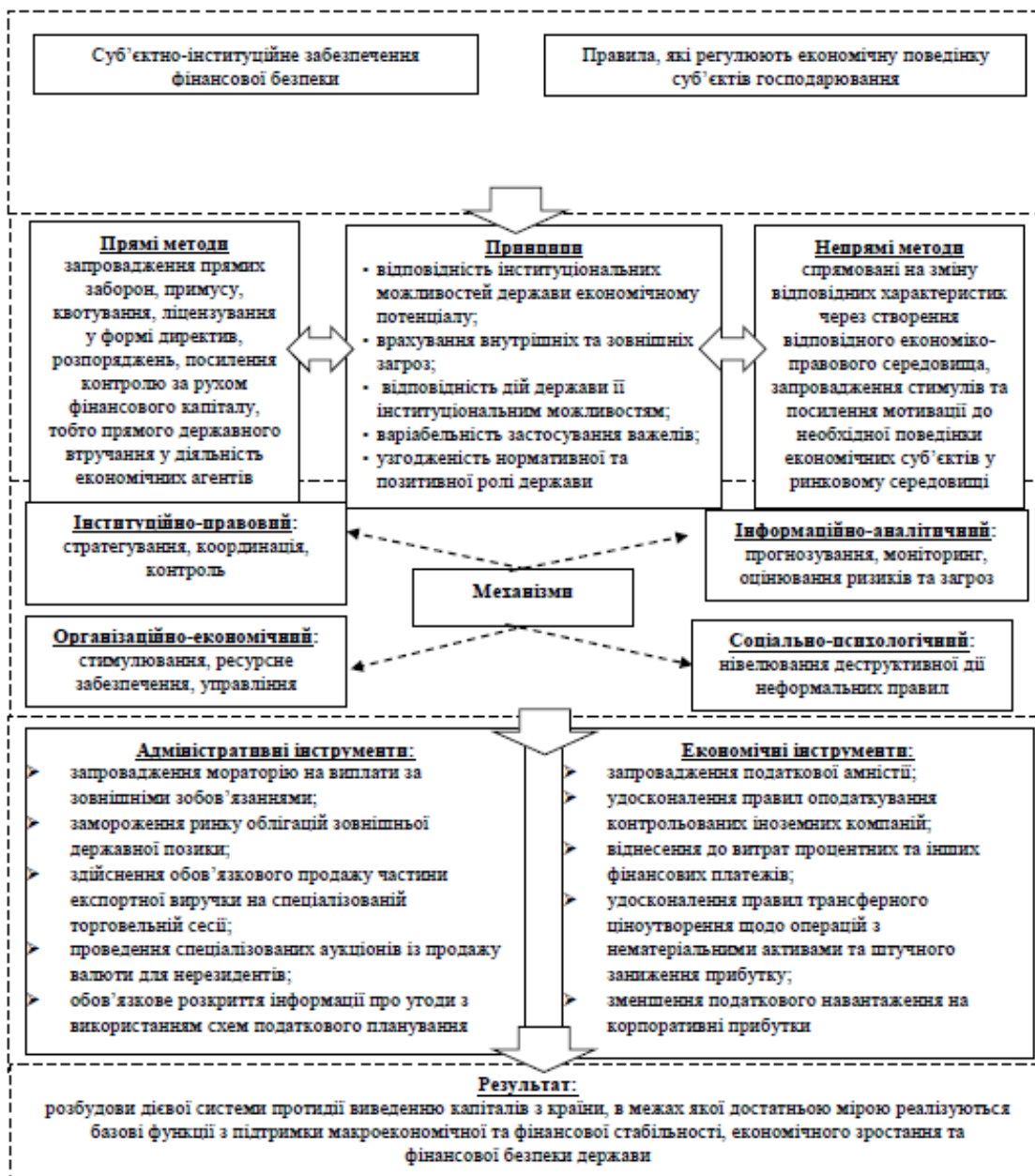

Рисунок 2.1. - Методичний інструментарій протидії ухиленню від сплати податків в контексті зміцнення фінансової безпеки держави
Джерело: [6, С.71-77].

На сьогодні низкою авторитетних міжнародних інституцій, зокрема ОЕСР, ФАТФ, Єврокомісією, Світовим банком та країнами, які мають досвід протидії виведенню капіталів, розроблено низку інструментів щодо протидії розмиванню баз оподаткування, легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, повернення активів. Йдеться про систему адміністративних інструментів

(запровадження мораторію на погашення зовнішніх зобов'язань; заморожування ринку облігацій зовнішнього державного боргу; обов'язковий продаж частини експортної виручки на спеціалізованих торгах; проведення спеціалізованих аукціонів з продажу іноземної валюти нерезидентам, обов'язкове розкриття інформації про контракти з використанням агресивного податкового планування) та економічні інструменти (запровадження податкової амністії, оптимізація правил оподаткування підконтрольних іноземних компаній, включаючи відсотки та інші фінансові виплати як витрати); удосконалення правил визначення трансфертних цін в операціях з нематеріальними активами та штучне заниження прибутку, зменшення податкового навантаження на прибуток підприємств). Лише комплексне поєднання та реалізація запропонованих інструментів і заходів державної політики у сфері протидії податковому шахрайству з використанням офшорних зон дозволить створити ефективну систему протидії відпливу капіталу з країни, в рамках якої основні функції макроекономічного та фінансового забезпечення стабільності, економічного зростання та фінансової безпеки держави.

Нові виклики та загрози, нестандартність ситуації та гострота проблем, пов'язаних із зростанням ухилення від оподаткування з використанням офшорних зон, об'єктивно вимагають аналізу світових тенденцій виведення та накопичення капіталу, тенденцій та макроекономічних наслідків виведення капіталу з України, оцінка ефективності державної політики щодо протидії відпливу капіталу.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ ВАЛЮТНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

3.1. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України

Загрозливий стан фінансової безпеки України свідчить про наявність серйозних проблемних аспектів функціонування фінансової сфери та потребує створення комплексу ефективних заходів протидії дестабілізуючому впливу ризиків і загроз. В таких умовах першочергового значення набуває формування ефективної державної фінансової політики, основні положення щодо її вдосконалення наведено на рис. 3.1.

Водночас слід зазначити, що виявлення загроз фінансовій системі держави та їх своєчасна нейтралізація має велике значення, оскільки запобігання деструктивним змінам в економіці та стабільний розвиток явищ і процесів у фінансовій секторі системи залежать від своєчасного виявлення дестабілізуючих факторів зовнішнього та внутрішнього середовища.

Рисунок 3.1. - Алгоритм формування основних напрямків фінансової політики держави в контексті забезпечення фінансової безпеки

Джерело: [28].

З нашої точки зору та враховуючи наведені трактування загроз фінансовій безпеці України, слід виділити наступні найважливіші ризики:

- збільшення зовнішнього боргу та ризик поглиблення фінансової кризи;
- зростання дефіциту зведеного бюджету та неефективна бюджетна політика щодо формування доходів і видатків бюджету;
- зростання тіньової економіки та корупції в структурах державної влади;
- нестабільність законодавства та збройний конфлікт на сході України;
- недостатня інвестиційна активність і нестабільність національної грошової одиниці;
- переважання сировинної та низькотехнологічної складових у загальному обсязі експорту товарів;
- низький рівень соціальної спрямованості економіки та зниження купівельної спроможності населення.

До найважливіших зовнішніх загроз фінансовій безпеці України належать:

- збільшення зовнішньої фінансової заборгованості України, посилення її залежності від зовнішніх позик;
- зовнішньоекономічна політика України не є чітко спрямованою;
- залежність України від монополістичної політики Російської Федерації у сфері експорту газу;
- відсутність умов для забезпечення експортної діяльності та надмірна залежність української економіки від імпорту.

Кожна з перелічених загроз по-різному впливає на фінансову безпеку, і її нейтралізація може здійснюватися різними методами, що дають різні результати.

Розглядаючи шляхи зміцнення фінансової безпеки держави, звернемося до наявних досліджень вітчизняних учених [20] у цьому напрямі.

Так, Луцик-Дубова Т.О. містить досить детальну класифікацію заходів щодо зміцнення фінансової безпеки України за такими аспектами: реформування

бюджетної системи; вдосконалення монетарної політики; вдосконалення валютної політики; біржове регулювання; регулювання корпоративних відносин; регулювання страхового ринку [20].

Підсумовуючи проведені дослідження, на нашу думку, найбільш пріоритетними заходами щодо зміцнення фінансової безпеки України мають бути:

- комплексний підхід до реформування бюджетного процесу на державному, місцевому та міжбюджетному рівнях, в частині підвищення ефективності бюджетних видатків шляхом застосування програмно-цільових засад функціонування, спрямування бюджетної системи на досягнення конкретних результатів (відповідно до відповідних програм розвитку);

- розробка покрокової стратегії скорочення дефіциту бюджету за рахунок збільшення потенціалу власних доходів;

- зменшення зовнішнього боргу України шляхом прямого зменшення чистого зовнішнього боргу уряду та погашення довгострокового боргу реального сектору економіки;

- забезпечення потреб економічного зростання країни шляхом формування та реалізації виваженої грошово-кредитної політики, стабілізації рівня національної грошової одиниці, зниження рівня інфляції;

- припинення виведення капіталу за кордон шляхом створення сприятливих умов для репатріації вивезеного капіталу;

- оптимізація структури золотовалютних резервів шляхом збільшення в них частки золота;

- створення сприятливих умов і правил функціонування та розвитку ринку цінних паперів в Україні;

- чітке визначення прав та обов'язків емітентів та інвесторів шляхом розробки ефективної системи державного регулювання ринків капіталу,

посилення контролю за дотриманням вимог законодавства, запобігання зловживанням.

Реалізація запропонованого комплексу заходів, що охоплює більшість актуальних для України елементів фінансової безпеки, потребує збалансованої та комплексної взаємодії всіх гілок влади та суб'єктів господарювання. Саме підтримка на рівні законодавчої, виконавчої та урядової влади значно підвищить рівень фінансової безпеки та дозволить країні досягти економічного зростання.

На основі оцінки показників фінансової безпеки держави визначаються пріоритетні напрями зміцнення фінансової безпеки України.

Індикатори фінансової безпеки відображають специфіку даного рівня управління (громадяни, домогосподарства, підприємства, організації та установи, галузі господарського комплексу, регіони, банківська система, фондова біржа, країна) або його складових, як, наприклад, безпека грошового обігу, інфляція, валюта, бюджет, боргова та інвестиційна безпека [24].

Узагальнюючи досвід вивчення індикаторів фінансової безпеки вітчизняних та зарубіжних науковців, можна виділити такі, які більшість науковців вважають репрезентативними:

- рівень монетизації, %;
- розмір зовнішнього державного боргу, % до ВВП;
- розмір державного державного боргу, % до ВВП;
- рівень інфляції, %;
- міжнародні резерви центрального банку, млн дол.;
- дефіцит державного бюджету, % ВВП;
- вартість банківських кредитів у національній валюті, % річних;
- рівень доларизації економіки, %;
- платіжний баланс, млн дол.;
- дохід державного бюджету, % до ВВП;
- видатки державного бюджету, % до ВВП;

- питома вага довгострокових кредитів банків у загальному обсязі кредитів,
%;

- рівень тіньової економіки України, % ВВП.

У динаміці більшості показників фінансової безпеки спостерігаються негативні довгострокові тенденції. Найбільш проблемними ділянками в цьому плані є:

- високий рівень зовнішньої заборгованості;
 - висока вартість банківських кредитів;
 - значний рівень доларизації економіки;
 - неухильне зростання частки тіньової економіки в економіці;
- від'ємне значення платіжного балансу.

Підвищення рівня фінансової безпеки держави потребує системних дій, які мають включати механізми у сфері бюджетної та грошово-кредитної політики, фондового ринку, а також у сфері регулювання підприємницького сектору економіки тощо. Можна запропонувати таку систему заходів щодо зміцнення фінансової безпеки України (табл. 3.1).

Таблиця 3.1. - Заходи стосовно зміцнення фінансової безпеки України

Пріоритетні напрями зміцнення фінансової безпеки	Заходи щодо реалізації напрямів
Реформування бюджетної системи	<ul style="list-style-type: none">- проведення бюджетних реформ на базі наукового обґрунтування та координації дій (розробки узгоджених концепцій), стратегії та тактики бюджетування), підвищення якості прогнозів макроекономічних показників, що використовуються в бюджетному плануванні;- комплексний підхід до реформування бюджетного процесу на державному, місцевому рівнях та рівні міжбюджетних відносин; Реформування бюджетної системи <ul style="list-style-type: none">- підвищення результативності бюджетних витрат за рахунок застосування програмно-цілевих засад діяльності, орієнтація бюджетної системи на досягнення конкретних результатів (за відповідними програмами розвитку);- зменшення зовнішнього боргу України, шляхом прямого зменшення чистих зовнішніх залучень уряду та погашення довгострокових залучень реального сектору економіки;

	<ul style="list-style-type: none"> - удосконалення системи бюджетної статистики та діагностики у системному аналізі з індикаторами грошово-кредитної, боргової та валютної безпеки; - розробка поетапної стратегії скорочення бюджетного дефіциту за рахунок нарощення власного доходного потенціалу, підвищення рівня управління державним боргом шляхом реалізації сучасної стратегії залучення позичкового капіталу, інвентаризації та класифікації всіх боргів, трансформації структури боргу, недопущення практики прийняття виключних рішень, не підпорядкованих єдиній борговій політиці, ліквідація прихованого дефіциту;
Удосконалення монетарної політики	<ul style="list-style-type: none"> - забезпечення потреб економічного зростання країни шляхом лібералізації характеру грошово-кредитної політики, а не її спрямування переважно на мінімізацію інфляції, що веде до скорочення попиту, зростання безробіття; - врегулювання (помірне зниження) рівня монетизації економіки; - подолання дефіциту платіжних засобів; - зменшення частки готівки у загальному обсязі грошової маси, що автоматично погіршить умови функціонування тіньової економіки; - подальше збалансування грошового і товарного ринків, тобто зниження рівня інфляційної динаміки; - удосконалення монетарної політики - припинення відтоку капіталу за кордон за допомогою створення сприятливих умов для репатріації вивезеного капіталу;
Удосконалення валютної політики	<ul style="list-style-type: none"> - зменшення рівня доларизації економіки країни засобами проведення політики цілеспрямованої підтримки національної грошової одиниці, стимулювання здійснення операцій із її використанням; - оптимізація структури золотовалютних резервів шляхом нарощення в них частки золота; - розробка концептуальних засад валютної політики, що передбачатиме виділення короткострокових та довгострокових цілей її формування та реалізації;
Регулювання фондового ринку	<ul style="list-style-type: none"> підвищення капіталізації та ліквідності організованого ринку цінних паперів; - створення універсальної національної біржі, яка діятиме на принципах регульованих ринків ЄС та інтегруватиметься у світовий фінансовий простір; - забезпечення поетапного створення єдиного центрального депозитарію України з урахуванням світового досвіду інтеграції обліково-фінансової інфраструктури; - удосконалення інституційної структури ринків капіталу з метою диверсифікації ресурсної бази та залучення збережень населення;
Регулювання корпоративних відносин	<ul style="list-style-type: none"> - узгодження вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами і сучасними вимогами розвитку фінансових відносин; - підвищення вимог до корпоративного управління; - чітке визначення прав і обов'язків емітентів та інвесторів шляхом розробки ефективної системи державного регулювання ринків капіталу, посилення контролю за дотриманням вимог законодавства, запобігання шахрайству;

Регулювання страхового ринку	<p>сприяння розвитку страхового ринку та удосконалення порядку ліцензування діяльності страховиків, дотримання вимог до джерел формування статутного капіталу та фінансового становища засновників;</p> <ul style="list-style-type: none"> - створення фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування; - введення міжнародних норм корпоративного управління для страховиків та розробка державної цільової програми науково-дослідних робіт у сфері страхування та підготовки фахівців для страхового ринку; - удосконалення системи оподаткування страховиків та операцій перестраховування у перестраховиків-нерезидентів.
------------------------------	---

Примітка. Складено автором за [20].

Реалізація запропонованого комплексу заходів, що охоплює більшість важливих для України складових фінансової безпеки, значно підвищить її рівень за умови підтримки на законодавчому, виконавчому та державному рівнях. Проведені дослідження показали, що фінансова безпека держави є комплексним поняттям, яке включає бюджетну, боргову, фондову, страхову, кредитну, податкову, валютну, банківську, інвестиційну, грошово-кредитну та корпоративну складові.

Найбільшими загрозами фінансовій безпеці України є зовнішня заборгованість, висока вартість банківських кредитів, значний рівень доларизації економіки, розвиток тіньової економіки та негативний платіжний баланс. Пріоритетними напрямками зміцнення фінансової безпеки України є:

реформування бюджетної системи; вдосконалення грошово-кредитної та валютної політики;

біржове регулювання; регулювання корпоративних відносин; регулювання страхового ринку.

Подальші дослідження у сфері зміцнення фінансової безпеки держави необхідно зосередити на обґрунтуванні механізму управління внутрішніми та зовнішніми ризиками фінансової стабільності держави.

3.2. Дотримання фінансової безпеки держави в умовах асиметричності структури державного боргу та фінансових ризиків

Дедуктивний характер дослідження характеристик фінансової безпеки виявляється в процесі дослідження основи її забезпечення [1]. Макроекономічні ефекти державного боргу – це якісні оцінки економічних процесів і явищ, зумовлених впливом державного боргу на економіку, які проявляються у зв'язку зі зміною параметрів макроекономічної ситуації, фіскальної та монетарної політики, економічного розвитку та політичної стабільності країни. країни та її економічна залежність (рис. 3.2). За характером впливу державного боргу на фінансову безпеку їх поділяють на короткострокові та довгострокові.

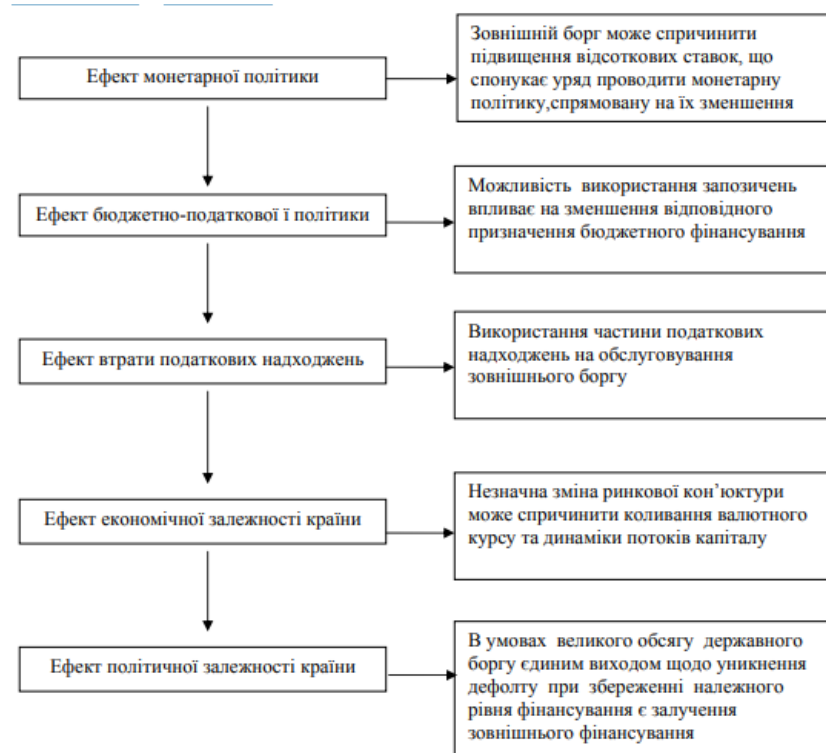

Рисунок 3.2. - Макроекономічні ефекти державного боргу

У процесі залучення державою зовнішніх позик регулюється податковий тягар в країні. У короткостроковій перспективі фіскальна політика зводиться до фінансування дефіциту бюджету, а не збільшення податкового навантаження, що призводить до зростання попиту та ВВП. Тобто в цьому випадку залучається якомога більше зовнішніх кредитів за мінімальних витрат. Підвищення

процентних ставок і накопичення боргу в довгостроковому періоді призводить до заміщення державного боргу приватним капіталом. Це пояснюється тим, що при зростанні процентних ставок приватні інвестиції скорочуються, а заощадження вкладаються в державні облігації. Проте позитивні ефекти спостерігаються лише на етапі чистої заборгованості, оскільки отримані кошти згодом компенсуються значними витратами на обслуговування боргу. Важливим етапом створення боргової застави є оцінка поточного стану державного боргу, яка має здійснюватися шляхом визначення ризиків (табл. 3.2).

При наданні боргової застави слід враховувати ризик як ймовірність фінансових втрат через непередбачені події. Відповідно до Положення про управління ризиком, пов'язаним з державним боргом, затвердженим наказом Міністерства фінансів України від 16 червня 2010 року № 461, ризик, пов'язаний з державним боргом, – це можливість настання події (обставин) імовірного характеру, що призведе до: збільшення видатків державного бюджету, пов'язаного зі збільшенням обсягу погашення та обслуговування державного боргу, або зменшення можливості фінансування державного бюджету за рахунок джерела заборгованість [2]. При розгляді ризиків державного боргу особливу увагу слід приділити валютному ризику.

Таблиця 3.2. - Різновиди ризиків, їх фактори та наслідки впливу

Вид ризику	Чинник ризику	Наслідки впливу чинників ризику
Ринкові ризики	Збільшення обсягу боргових зобов'язань внаслідок змін ринкових умов	збільшення витрат державного бюджету пов'язаних із: - збільшенням сум погашення і обслуговування державного боргу; - вступом в силу гарантійних зобов'язань; - невідшкодуванням витрат бюджету, здійснених на виконання гарантійних зобов'язань; - неповерненням позичальниками кредитів, заданих державою; - визнанням деякої суми державним боргом
Відсотковий	Зростання плаваючих відсоткових ставок	
Валютний	Коливання курсів валют державного запозичення	
Ціновий	Зростання цін на товари і послуги, які використовується при розрахунках за державним боргом	
Ризик рефінансування	Залучення нових позик для здійснення платежів за державним боргом (рефінансування) без збільшення середньозваженої вартості боргу є неможливим	
Кредитні ризики	Невиконання контрагентом своїх зобов'язань	
Прямий кредитний	Невиконання позичальником зобов'язань за позиками, наданими державою за рахунок залучення нею коштів	
Гарантійний	Невиконання зобов'язань позичальниками перед кредиторами за гарантованим державою запозиченнями	
Ризик умовних зобов'язань	Порушення боржником своїх зобов'язань перед державою трансформуючи потенційні зобов'язання у фактичні.	
Ризик ліквідності	Нестача коштів державного бюджету на виконання зобов'язань за державним боргом	
Управлінський ризик	Здійснення правочину, який не є обов'язковим чи необхідним за ситуації, що існує на ринку	
Операційний ризик	Негативний вплив дії людського, технічного факторів і обставин непереробної сили	
Бюджетний ризик	Ризик значного недовиконання дохідної частини державного бюджету порівняно з планом, що може призвести до збільшення державних запозичень.	
Рейтинговий ризик	Ризик зниження суверенного рейтингу	

Розглянемо докладніше валютну структуру державного боргу України та визначимо її вплив на стан державних фінансів України та фінансову безпеку всієї країни. Іншим проблемним аспектом боргової ситуації України є спотворена структура державного боргу за видами валют.

Тому, враховуючи коливання курсу уряду, доцільно частину державних позик конвертувати у внутрішні, оскільки видно, що незважаючи на сприятливі умови запозичень за ставкою (від МВФ – 3 відсотки за року) курсова нестабільність перекреслює позитивний ефект зовнішніх позик. Поліпшення валютної структури державного боргу та строкової структури боргових зобов'язань має відбуватися насамперед за рахунок розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів. Створення бази даних інституційних інвесторів є надзвичайно важливим для розвитку внутрішнього боргового ринку. Широка та

диверсифікована база внутрішніх інвесторів підвищує ліквідність та місткість внутрішнього ринку державних цінних паперів і виступає «інвестором останньої надії» для держави у разі закриття зовнішнього ринку капіталу. Було погоджено зміну валютної структури державного боргу України на користь зобов'язань у гривні, збереження високої частки кредитів у доларах США в структурі зовнішнього фінансування, збільшення боргу з фіксованою відсотковою ставкою, тривалими термінами погашення та забезпечення рівномірного розподілу виплат по боргу. з часом мінімізує основні ризики, властиву структуру боргового портфеля та гарантуватиме прийнятний запас міцності для державних фінансів України.

ВИСНОВКИ

Бакалаврська робота присвячена важливій науковій проблемі, пов'язаній зі зміцненням фінансової безпеки як пріоритетного напрямку публічного управління. Основні результати проведеного дослідження полягають у наступному.

Сутність фінансової безпеки держави полягає у забезпеченні такого стану розвитку й захищеності фінансової системи країни та інтересів економічних агентів, за якого досягається високий рівень стійкості до внутрішніх та зовнішніх загроз, стабільне зростання економіки, ефективне функціонування економічної системи та захист інтересів суспільства. Встановлено, що фінансова безпека є складовою економічної безпеки держави та функціонує в межах системи національної безпеки України.

За результатами аналізу можна зробити висновки щодо особливостей державного регулювання фінансової безпеки України та економічної безпеки фінансових установ: - відсутність нормативно-правової бази для забезпечення регулювання стану фінансової безпеки; положення існуючого правового поля спрямовані на регулювання економічної безпеки держави; - відсутність у стратегічних документах перспективних орієнтирів забезпечення фінансової безпеки країни в контексті національної безпеки; - наявність кількох регуляторів стану фінансової системи, які іноді дублюють свої функції та працюють непродуктивно; - відсутність періодичного моніторингу стану фінансової безпеки України з обов'язковою оцінкою її динаміки за методиками, визнаними на державному рівні, з урахуванням оцінки рівня економічної безпеки фінансових установ; - інформаційна таємниця регуляторів фінансового ринку та фінансової системи щодо результатів їх роботи із забезпечення фінансової безпеки держави та економічної безпеки фінансових установ; - недостатній розвиток апарату регулювання, нагляду та контролю за фінансовою безпекою України та економічною безпекою фінансових установ.

Виявлено основні проблеми забезпечення фінансової безпеки держави, а саме: зростання рівня дефіциту державного бюджету; посилення боргової залежності від зовнішніх кредиторів; посилення інфляційних чинників. Серед основних загроз фінансовій безпеці України виділяється критичний рівень зростання навантаження на бюджетну систему національного, регіонального та місцевого рівнів, зростання рівня інфляції, знецінення національної валюти, різке зростанням державного боргу та скорочення джерел його фінансування, неефективність банківської, страхової та податкової систем. Доведено необхідність зміцнення фінансової, а відповідно й економічної безпеки держави, що пропонується здійснювати шляхом перегляду й удосконалення національної фінансової політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейків Х. А., Ваврін М. Р., Сватюк О. Р. Роль центральних банків у банківських системах. *Финансы, учет, банки: сб. науч. тр. / за ред. Е. Е. Ионина.* 2014. № 1(20). С. 13–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fub_2014_1_3
2. Барановський О. І. *Фінансова безпека : [монографія].* К. : Фенікс, 1999. 338 с.
3. Барановський О.І. *Фінансова безпека в Україні - методологія оцінки та механізми забезпечення.* Автореф. дис. д-ра екон. Наук НАН України. URL: <http://www.disslib.org/upravlinnja-ekonomichnoju-bezpekoju-pidpruyemnytstva>
4. Беляєв О.О. *Соціальноекономічна безпека: навч. посіб.* К.: КНЕУ, 2010. 316 с.
5. Буковинський С. А. *Фінансова криза в Україні: вплив на розвиток економіки та деякі заходи з досягнення фінансової стабілізації // Фінанси України.* Вип. 11. С. 10-30.
6. Василечко Н.В. *Інструментарій державної політики зміцнення фінансової безпеки держави: протидія ухиленню від сплати податків із застосуванням офшорних зон.* Вісник Хмельницького національного університету 2019, № 4 Том 1. С.71-77.
7. Веріга Г. В. *Валютний ринок України: проблеми і перспективи регулювання: монографія.* Донецьк: Ноулідж, 2015. 323 с.
8. Гапонюк М. А., Буряченко А. Є., Дегтярьова Н. В. *Фінансовий ринок: підручник.* Київ: КНЕУ, 2016. 419 с.
9. *Геращенко О. Економіка XXI: навч. посіб.* Київ: Фоліо, 2019.
10. Гнибіденко І.Ф. *Соціальна безпека: теорія та українська практика / За ред. І.Ф. Гнибіденка, А.М. Колота, В.В. Рогового та ін.* К.: КНЕУ, 2006. 292 с.

11. Грабко Є.В. Забезпечення соціальної безпеки в Україні: регіональний аспект/ Публічне адміністрування: теорія та практика. 2010. Вип. 2 (4) URL: http://www.nbu.gov.ua/ejournals/Patp/2010_2/10gevura.pdf
12. Губенко І. В. Особливості формування системи показників фінансової безпеки національної економіки // Науковий вісник УДІЕУ. 2011. № 4(12). С. 55-60.
13. Давидюк О.О. Соціальна безпека: проблеми теоретичного аналізу та побудови системних показників URL: <http://www.cpsr.org.ua>
14. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: монографія URL: <http://www.disslib.org/upravlinnja-ekonomichnoju-bezpekoju-pidpryemnytstva>
15. Живко З. Б., Сватюк О. Р., Копитко М. І. Корпоративне управління в системі економічної безпеки: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 456 с.
16. Запоточний І. В., Захарченко В. І. Державне регулювання регіональної економіки / [за заг. ред. д. е. н., проф. В. І. Захарченка]. Х. ; Львів ; Одеса : ТОВ "Одісей", 2003. 592 с.
17. Кириченко О. А., Кудря І. В. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи. Інвестиції: практика та досвід. 2013. № 10. С. 22-26.
18. Лібанова Е. Ринок праці та соціальний захист: навч. посіб. із соц. політики. К.: Основи, 2004. 491 с.
19. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки: [підручник]. К.: КНТ, 2009. 631 с., С. 362-363.
20. Луцик-Дубова Т.О. Основні пріоритети зміцнення фінансової безпеки України. Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки, 2012, вип. 22, ч.ІІ. С.277-283.
21. Маргасова В. Г. Зарубіжний досвід забезпечення економічної безпеки регіону. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2011. № 1. (9). С. 53-61.

22. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm
23. Миколайчук А.Б. Методичний підхід до прогнозування рівня фінансової безпеки державив системі моніторингу. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2012. № 38. С.32.
24. Наконечна Н.В. Тенденції індикаторів фінансової безпеки України. Науковий вісник НЛТУ України. 2011. Вип. 21.9.
25. Пілько А. Д. Еволюція та перспективні напрями розвитку безпекознавства // Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки : [кол. моногр. : у 2 т. Т. 1]. Дніпропетровськ : “ФОП Дроб’язко С. І.”, 2014. С. 166-177.
26. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29.10.2013 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/view/ME131588>
27. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>
28. Режим інфляційного таргетування. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about/inflationtargeting>
29. Савицька О. Оцінка та шляхи забезпечення фінансової безпеки України. Економічний форум. 2012. №3. С.14.
30. Самсоненко М. С., Передало Х. С., Огерчук Ю. В. Значимість основних чинників економічної конкуренції через призму використання інструментів проектного менеджменту у підприємстві. SMEU. 2021. Вип. 3. № 1. С. 138–145.

31. Соловійов В.І. Фінансова безпека як основоположний фактор незалежності держави. Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. 2011. № 3(15). С.148.
32. Старинський М. В. Проблеми та перспективи правового регулювання валютних відносин в Україні: монографія. Суми: видавничо-виробниче підприємство “Мрія”, 2016. 344 с.
33. Стеблій Г. Я., Святюк О. Р., Тувакова Н. В. Розвиток фондового ринку України на основі світового досвіду. Вісник Кам’янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. Кам’янець-Подільський: Медобори-2006, 2017. Вип. 12. Т. 1. С. 114–122.
34. Сунцова О. О. Особливості реформування комунального сектору в умовах української моделі самоврядування. Актуальні проблеми економіки. 2004. № 6. С. 12-17.
35. Фабін І. Я. Теоретичні підходи до визначення сутності та оцінювання економічної безпеки держави. Науковий вісник. Львів, 2010. Вип. 20.8. С. 255-260.
36. Чехович Г. Т. Методичні підходи до оцінки економічної безпеки країн та регіонів. Ефективна економіка. 2013. 5 черв. URL : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2437>
37. Шлемко В. Т., Бінько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : [монографія]. К., 1997. 143 с.
38. Якубович З. В. Недоліки методики оцінювання рівня фінансової безпеки підприємств та шляхи їх усунення. Вісник нац. унів-ту “Львівська політехніка”. 2011. №704. С. 71-76.

Виконав:

студент 4 курсу за спеціальністю
281 Публічне управління та
адміністрування денної форми
навчання

« ____ » _____ 2023 р.

Едуард ПАУКОВ

Підпис

Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

« ____ » _____ 2023 р.

Руслан ЧЕРКАССЬКИЙ

Підпис

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

« ____ » _____ 2023 р.

Едуард ЩЕПАНСЬКИЙ

Підпис

Ініціали, прізвище